

АНТРОПОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

УДК 101.9 "17/19"

А. М. МАЛІВСЬКИЙ^{1*}

^{1*} Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (Дніпро, Україна), ел. пошта telepat-57@ukr.net, ORCID 0000-0002-6923-5145

ДЕКАРТ ПРО АНТРОПОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ ФІЛОСОФУВАННЯ В "РАННІХ ЗАПИСАХ"

Мета – знайти ключ до розуміння парадоксальності способу філософування Декарта в ході звертання до тексту "ранніх записів". Реалізація означеної мети передбачає послідовне розв'язання таких задач: звертаючись до дослідницької літератури окреслити форми переходу до сучасної методології; експлікувати основні мотиви антропологізації філософування у Декарта; проаналізувати роль мистецтва як основної форми увиразнення світогляду Декарта в "ранніх записях". **Теоретичний базис.** Дослідження декартознавців та феноменологічна традиція. **Наукова новизна.** Здійснений аналіз "ранніх записів" дозволяє прояснити витoki головної настанови філософування Декарта. Її роль проявляється в ході прояснення основних мотивів антропологічного підходу французького філософа. Мова йде про їх укоріненість в започаткованій Коперником науковій революції Нового часу. Передумовою автентичного осягнення здійсненого Декартом радикального перевороту є увага до парадигмальної значущості мистецтва, найбільш повно оприявленої в "ранніх записях". Обгрунтовано, що звернення молодого Декарта до досвіду мистецтва впливає на його розуміння науки, а також усвідомлення людської присутності в розбудові наукової картини світу та виокремлення основних компонентів людської природи – ума і волі. **Висновки.** В ході аналізу присвяченої Декарту сучасної літератури окреслена тенденція виходу за межі уявлень про наївність та простоту його позиції, одним з проявів якої є посилення уваги до антропології. Основні мотиви її актуалізації укорінені в науковій революції Нового часу і є формою завершення започаткованого Коперником радикального перевороту в світогляді. Йдеться про бачення людини як головного компоненту світобудови, уваги до неї в ході шукань вихідного пункту та вирішальної інстанції розбудови світу, відображення прагнення мислителя розбудувати власне етичне вчення на базі людської природи. В ході осмислення "ранніх записів" автор зосереджує увагу на тлумаченні молодим Декартом мистецтва як форми оприявлення істини, котра уможлиблює автентичне осягнення людської природи. Означені ідеї стали підґрунтям подальшої творчості мислителя, котрі сьогодні відкривають нові перспективи експлікації антропологічного підґрунтя для більш пізніх творів.

Ключові слова: Декарт; антропологія; наука; мистецтво; фізика; природа людини; ум; воля

Вступ

Нинішні філософські шукання є парадоксальними. Їх складові проявляються як в інтенсивних розвідках принципово нових ідей, так і в кардинальному переосмисленні базових вчень минулого. Ще один парадокс проявляється в їх змістовній суголосності сучасності. Знаковою подією, котра заслуговує на окрему увагу є ґрунтовне переосмислення Декарта, що відбувається впродовж останніх півстоліття. Йдеться про ревізію усталених стереотипів, котрі донедавна панували в декартознавстві, котра супроводжується відкриттям нових граней та вимірів у "давно і добре відомого" Декарта. На часі перегляд та переосмислення уявлень про його спадщину як втілення наївності світосприйняття. Зокрема нинішній етап історико-філософських досліджень спадщини Декарта передбачає прояснення характеру зв'язку наукової революції Нового часу та тенденції антропологізації філософії. Вагомі

АНТРОПОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

аргументи на користь означеної тези надають визнання укоріненості картезіанського вчення про людину в традиціях італійського гуманізму (Faye, 2016), змістовної сполученості наукової та філософської революцій, котра дає можливість досягнути укоріненість вчення про людину Декарта в незавершеній революції Коперника (Khmil, & Malivskiy, 2018), акцентування істотності антропологічних ідей мислителя в ході осмислення майже втраченого трактату "Людина" (Antoine-Mahut, & Gaukroger, 2016), суголосності спадщини Декарта шуканням сучасного філософування (Marion, 1999), увиразнення загального характеру антропології для філософських вчень Нового часу (Malivskiy, 2016).

До числа знакових текстів Картезія належать його найбільш "ранні записи" та нотатки, відомі сьогодні під загальною назвою "ранні записи". Серед найбільш серйозних перешкод на шляху сучасного прочитання цього тексту є спокуса спрощеного тлумачення сполученості способу філософування Декарта та наукової революції. Вона резюмується в вигляді уявлення про безпосередню зосередженість мислителя на досягненнях науки та їх інтерпретації. І хоча в ґрунтовних дослідженнях інтелектуальної біографії мислителя уже відзначено дистанціювання ним своєї позиції від наукової революції на ранньому етапі творчості (Rodis-Lewis, 1992), але нині відсутні змістовні прояснення та пояснення цієї справедливої тези. Виходячи з зазначеного, доцільно буде експлікувати антропологічний фундамент філософських розвідок Декарта в "Ранніх записах" та окреслити його підходи до осмислення людини.

Мета

Задум статті полягає в тому, щоб знайти ключ до розуміння унікальності способу філософування Декарта в ході звертання до тексту "ранніх записів". Реалізація означеної мети передбачає послідовне розв'язання таких задач: окреслити тенденцію виходу за межі усталеної методології; експлікувати мотиви антропологізації філософії Декарта; окреслити особливості світогляду раннього Декарта через тлумачення мистецтва як основної форми увиразнення істини.

Виклад основного матеріалу

Істотні зрушення в методології рецепції спадщини Декарта як вихід за межі спрощеної рецепції

Проблематика філософії Картезія має свої витoki у незавершеному світоглядно-гносеологічному перевороті Коперника, прояви якого мають місце в ранніх текстах фундатора новоевропейського раціоналізму. Оцінюючи їх значущість, австралійський вчений Стефан Гаукрогер наголошує, що йдеться про початок нової системи координат в світогляді Декарта, тобто про "поворотний пункт в його житті" (Gaukroger, 1995, p. 106). Але спроба сьогодні однозначно прояснити зміст означеної трансформації в ході звертання до історико-філософської науки не дає очікуваних результатів.

Істотною перешкодою на шляху прояснення основних чинників становлення світогляду Декарта є хибні уявлення про пріоритетний вплив на нього природничих наук. Така точка зору має значне поширення серед сучасних дослідників, репрезентативним прикладом чого є концепція Ст. Гаукрогера. Окреслюючи витoki головного проекту "Правил", дослідник зауважує відсутність достовірної відповіді щодо смислу "чудесного відкриття" 1619 року. А тому акцентує увагу на необхідності задовольнятися гіпотезами, де до основних версій відноситься детермінуюча роль математики (Gaukroger,

АНТРОПОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

1995, р. 127). Більш однозначним є тлумачення Д. Кларком "основ чудесного відкриття" на базі тези про ключову роль математики (Clarke, 2006, р. 61).

В загальній формі інтерпретація Картезієм наукової революції виглядає як ідея пріоритетного впливу природничих наук на спосіб становлення його світогляду. Віддаючи належне високому рівню історико-філософської науки, варто акцентувати увагу дослідників до неоднозначності позиції мислителя. Ст. Гаукрогер зокрема слушно зауважує, що спроба універсалізації методології математики, тобто поширенням її на всі сфери культури, не принесла очікуваних результатів. Таке прагнення закінчилося невдачею, що зумовило ослаблення ентузіазму та згасання інтересу у Декарта до математики (Gaukroger, 1995, р. 180). Також поза його увагою не залишається певна загадковість позиції мислителя, котра пов'язана з необхідністю для людини здійснити однозначний вибір. Остання теза ілюструється, по-перше, сформульованим Декартом драматичним питанням про належні засади людського існування ("По якому шляху я піду?") та, по-друге, наголошенням на необхідності вибору за допомогою акцентування важливості ключових понять "так або ні". Підсумовуючи, він справедливо акцентує неможливість сьогодні отримати достовірну відповідь щодо смислу "чудесного відкриття" 1619 року: "Фактично тує є, – пише Гаукрогер, – велика кількість білих плям, і навіть рух Декарта протягом 20-х років є дещо загадковим" (Gaukroger, 1995, р. 126).

Маючи на увазі дискусійний характер тези про спрямованість головної інтенції шукань Декарта в 1619 році, дослідники наголошують на хибності наївно-просвітницького бачення впливу природничих наук. Йдеться про той факт, що відразу після знаменитих снів Картезій розпочинає роботу над трактатом, предмет якого невідомий, наголошує Родіс-Левіс (Rodis-Lewis, 1992, р. 29, 32). Як змістовне поглиблення питання про спрямованість шукань мислителя в "ранніх записах" може бути розглянута ідея їх антропологічного характеру, репрезентативним прикладом чого є публікація Патріка Бріссі 2015 року "Рефлексії Декарта про покликання як рання теорія щастя" (Brissey, 2015).

Аналізуючи процес ґрунтовного переосмислення спадщини Декарта, неможливо минути увагою фундаментальні розвідки, котрі належать французькому досліднику Марйону. Наголошуючи на важливості змістовного дистанціювання від вульгати чистого раціоналізму, дослідник застерігає проти надання змісту снів теоретичного статусу. Також до числа форм прояви наївної інтерпретації авторитетний дослідник справедливо відносить уявлення про гіпостазування автономності мислення. Окреслюючи основні принципи власної методології, Марйон дистанціюється від тих спокусливих претензій на єдино істинні смисли та цінності Декарта, котрі прийнято пов'язувати з психоаналізом Фрейда та Юнга. Йдеться про ілюзії щодо можливості наївної рецепції тих образів, котрі означені в знаменитих снах. Визначаючи ваду цього підходу, автор справедливо вбачає його істотний недолік в ігноруванні особливостей вчення та постаті самого Декарта, а саме – звертання до образу "маски" та самотній спосіб життя мислителя. Для нашої теми ключове значення має тема маски та змістовно сполучена з нею тема сну. Одна з форм прояви першої – це життєве кредо мислителя, означене словами Овідія (погано прожив той, хто погано ховався). Експлікуючи приховані моменти життя мислителя, дослідник справедливо наголошує на пріоритетній значущості його постаті:

Тому Декарт перш за все робить явними власні думки для самого

себе, думки, котрі виходять на перший план в прихованій формі під

АНТРОПОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

маскою малозначимих снів. Інтерпретуючи їх як значимі – в картезіанському смислі – він репрезентує себе самого як мислителя. (Marion, 1999, p. 9)

Принципову значущість в процесі пошуку сучасних шляхів до автентичного Картезія має усунення перешкод в вигляді поверхових стереотипів щодо редукованості його позиції. Переконаливою ілюстрацією є відкидання спокуси редукції свідомості людини до нижчих або вищих шарів психіки (психоаналіз та Ф. Аквінський).

До числа найбільш вагомих для цього дослідження моментів відноситься тлумачення Марйоном змісту "Я" (мислення) як ключового поняття великого попередника. Що ж собою являє те Я, котре лежить в основі картезіанської філософії? Окреслюючи власну позицію, дослідник наголошує на доцільності більш широкого бачення позиції Картезія. Марйон оцінює духовну ситуацію Декарта як запит на розробку антропології: «Єдиний протагоніст є сам Декарт як "людина", котра згадується як "персона"» (Marion, 1999, p. 7). Прояснення смислу цієї справедливої констатації передбачає послідовну увагу як до мотивів антропологізації філософування у Декарта, так і до особливостей їх прояви на сторінках "ранніх записів".

*Експлікація основних мотивів антропологізації
філософування у Декарта*

Переходячи до осмислення форм залучення людини до об'єктів філософської рефлексії, важливо наголосити на їх укоріненості в розпочатій Коперником світоглядній революції. Найбільш загальним моментом є бачення людини як компоненту енциклопедичної картини світу. Означений намір присутній на відповідних сторінках текстів трактату "Світ" та "Дискурсії про метод". Найбільш зріла та найбільш відома форма наголошення на його важливості у Декарта – Вступ до "Принципів філософії" 1647 року.

В означеному контексті на перший план виходить питання про те, наскільки повно Декарт приймає до уваги специфіку людської природи? На перший погляд ситуація виглядає простою та однозначною, оскільки для нього (як і для його сучасників), формою завершення розпочатого Коперником перевороту є змістовна розбудова фізики. А тому, коли йдеться про своєрідність позиції французького мислителя щодо даного питання, дуже важливо встояти проти спокуси її рецепції по аналогії з позиціями інших представників цієї епохи. Мова йдеться про нередукованість вчення Декарта про природу до бачення її як *res extensa*. Пізніше диференціація ним двох образів природи виразилася в його текстах в понятті вузького та широкого значення слова природи на сторінках "Медитацій". Вагомим аргументом на користь тези про присутність у спадщині мислителя широкого бачення природи та людини є його прихований від стороннього ока інтерес до світоглядно-філософських питань, сформульованих в ході приватного листування. Зокрема в листі до Шаню від 15 червня 1646 року Декарт наголошує: "Звичайно, я згоден з вами повністю, що найбезпечніший спосіб дізнатися, як ми повинні жити передбачає попереднє прояснення питань про те, хто ми є, в якому світі ми живемо та хто є творцем цього світу, або майстром того будинку, в якому ми мешкаємо" (Descartes, 1996, AT IV: 441). Дещо пізніше в листі до того ж адресата ми зустрічаємо більш глибоке висвітлення переліку світоглядних питань, котрі є формою виразнення незнаного досі образу мислителя: "Що б во-

АНТРОПОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

ни сказали, якби я побажав досліджувати істинну цінність всіх речей, яких людина бажає або боїться, стан душі після смерті, наскільки сильно ми маємо любити життя, як ми маємо жити для того, щоб не мати причин боятися смерті!" (Descartes, 1996, АТ IV: 536). Експлікуючи мотиви антропологічних шукань Декарта, неможливо обійти усталені стереотипи стосовно центральної ролі науки в ході становлення його філософського вчення.

Факт глибокого усвідомлення Декартом своєрідності людської природи в ході пошуку шляхів завершення наукової революції засвідчується співвіднесенням позицій Декарта і Галілея. Торкаючись цього моменту в приватному листі, великий француз зауважує, що його старший сучасник не розглядає проблему в цілому, тобто "він просто шукає пояснення для деяких часткових явищ, залишаючи поза увагою перші причини природи, а тому його будівлі бракує фундаменту" (Descartes, 1996, АТ II: 380). Декарт йде далі Галілея, наголошуючи на необхідності розбудови цілісної картини світу, котра передбачає розробку ботаніки, зоології та антропології, на чому наголошується у знаменитому Вступі до "Принципів" 1647 року.

Друга форма прояви інтересу до антропології в текстах Декарта пов'язана з розв'язанням задачі обґрунтування достовірності нової картини світу. Аналізуючи проблему вихідного пункту та вирішальної інстанції нового образу світу, він зосереджується увагу на *cogito* як безсумнівному та абсолютному началі. Важливою передумовою його сучасної рецепції є подолання спокуси прийняття до уваги лише всезагальних та знеособлених моментів. Уважне текстуальне осмислення імплікацій *cogito* сьогодні засвідчує конститутивність його індивідуально-особистісних імплікацій, тобто екземплярність (*Exemplary*). Яскравим прикладом парадоксальності позиції Декарта є увага до останньої в тексті французької дослідниці Мішель Бейсад. Будь-які спроби досягнути смислу *cogito* як одну з багатьох істин приречені на провал, оскільки воно за своєю природою є орієнтиром, котрий показує нам шлях до істини (Beyssade, 1993, p. 38).

Інша перешкода на шляху до автентичного осмислення *cogito* є його тлумачення як синоніму природи пересічної людини. Для Декарта таке бачення є неприйнятним, оскільки *cogito* лише як належне може виконувати функції вихідного пункту та вирішальної інстанції. Ідея подолання недосконалості людської природи належить до числа центральних для Декарта. Одним з найбільш переконливих аргументів є перша назва "Дискурсії про метод", оприятнена в приватному листі: "Проект всезагальної науки, котра спроможна підняти людську природу на більш високий щабель досконалості". Йдеться про ідею, інші форми вираження якої – необхідність привчити розум до істини, навчити людину не хибити тощо.

До числа проявів позірною ознайомлення зі спадщиною Декарта, котрі є дискусійними сьогодні, належить теза про розуму (мислення) як головну компоненту природи людини. при цьому поза увагою залишається більш об'ємне бачення її структури, а саме – наявність у внутрішньому світі людини іншої істотної компоненти – волі. Зі сторінок "Зауважень на певну програму 1647 року...". Тут ми дізнаємося, що "...всі властивості [душі] зводяться до двох основних, одна з яких – сприйняття інтелекту, друга – самовизначення волі..." (Descartes, 1996, АТ VIII: 363). До числа непрямих форм наголошення на істотності вольової компоненти людської природи належать сторінки "Правил для керування розумом", "Дискурсії про метод" та "Медитацій", де реалізація задачі вдосконалення людської природи здійснюється у вигляді зміни базової настанови волі як формування звички до істини.

Третій мотив антропологізації філософування Декарта теж укорінений в науковій революції та пов'язаний з проясненням смисложиттєвих проблем. До числа пріоритетних форм їх прояви належить етична інтенція шукань мислителя. Вона донедавна залишалася поза

АНТРОПОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

увагою в дослідницькій літературі, однією з причин чого була максимальна обережність Декарта в ході викладу власної позиції стосовно моральних проблем. Експлікуючи чинники прихованості власних переконань, він в приватному листі до Шаню щиро сердо зазначає, що агресивна реакція професорами його фізики утримує його від змістовного окреслення принципів власного бачення моралі (Descartes, 1996, AT VI: 536). Більш повний виклад позиції Декарта стосовно прагнення розбудувати етику на базі антропології дивись в моїй статті (Malivskyi, 2017).

Більш глибоке осягнення природи тих чинників, котрі зумовили твердий намір мислителя втаємничувати свої сокровенні думки, передбачає звертання до його "ранніх записів".

Декарт в "ранніх записах" про мистецтво як основну форму оприявлення істини

Як ми бачили вище, в спадщині Декарта антропологія присутня в вигляді сокровенних думок та переконань, котрі привідкриваються в приватних листах. Прояснення питання про те, який же образ мислителя є справжнім, сьогодні значно ускладнює той факт, що його спадщина носить незавершений, тобто відкритий характер. Є достатні підстави вважати, що в ході сучасного осмислення текстів великого француза явно недооцінюється роль ранніх пошуків, котрі містять ключ до автентичного розуміння його творчості.

Нині аксіоматичною в рецепції Декарта є бачення його епохи як часу радикальних, революційних змін. Уже на зорі своєї творчості він наголошує на намірі прокласти "принципово новий шлях" (Descartes, 1996, AT X: 211). До числа найбільш дискусійних та водночас найбільш важливих питань дослідницької літератури належить питання про те, наскільки для Декарта є абсолютним та універсальним той наївний варіант радикалізму, котрий пов'язаний з наукою. Прогнозуючи реакцію своїх сучасників на публічне окреслення основних принципів власного світогляду, Декарт песимістично оцінює їх готовність та спроможність адекватно сприйняти його новаторські ідеї. Глибоке усвідомлення власної самотності присутнє уже на сторінках його "ранніх записів". А тому уже тут він має вирішити драматичне, доленосне для себе питання вибору власного шляху та світоглядних пріоритетів. Як він ретроспективно означає цю ситуацію на сторінках "Дискурсії", де йдеться про безумовну важливість турботи про збереження власної гідності та особистого дозвілля як тих найбільших значимих цінностей, котрі резонують з його палким прагненням сприяти загальному благу. Маючи на увазі намір їх збереження, він приймає рішення уникати прямолінійності та приховувати власні думки. Надзвичайно важливо, що обґрунтовуючи означене рішення, він не стільки виходить з власного "я", скільки орієнтується на особливості своєї епохи. Текст "ранніх записів" засвідчує уважне ставлення Декарта до своєрідності сучасної культури, тому що до числа її нових та найбільш репрезентативних рис належить наука, котра уникає демонстрації свого потужного потенціалу, спроможного кардинально пере(у)творити світ. Маючи на увазі зазначену обставину, а також бажання приховати власну емоційну реакцію на події зовнішнього світу, пов'язану з ризиками для власного життя і здоров'я, він у "Приватних думках" зазначає твердий намір використовувати маску в процесі включення себе в число діючих осіб світу як театру. "Як актори, котрі навчаються не проявляти конфуз на своїх обличчях, одягаючи маску. Я буду робити те ж саме доти, доки я був лише глядачем у цьому світі, котрим є театр, і я, котрий має намір вийти на сцену в масці" (Descartes, 1996, AT X: 213).

Осмислюючи сьогодні форми культивування раннім Декартом самості людини, варто приділити увагу його тлумаченню мистецтва. Йдеться про критичне переосмислення в су-

АНТРОПОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

часній літературі усталеного стереотипу щодо безумовного радикалізму батька філософії Нового часу, що однозначно пов'язується абсолютизацією мислення людини. Строго кажучи, означений радикалізм був неприйнятний для Декарта впродовж всієї його творчості. Найбільш явно ця настанова оприявлена в тексті "ранніх записів", де має місце ідея безумовного домінування мистецтва перед наукою в ході досягнення людиною світу в добу Нового часу. До числа знакових за змістом та парадоксальних за формою її проявів належить сентенція про глибоке розчарування в можливостях людського розуму та благоговійне ставлення до потенціалу мистецтва. Означений момент був відзначений ще Гегелем двісті років тому, але й досі не знайшов належного осмислення. Аналізуючи чинники високої оцінки можливостей мистецтва, доцільно звернути увагу на проблему форм освоєння нових горизонтів. Для Декарта як художньо обдарованої натури незаперечною виглядає ідея наявності в мистецтві значного евристичного та конструктивного потенціалу. Про це ми дізнаємося з тексту "Олімпіки", де Картезієві геніально зазначає, що "великі думки частіше зустрічаються в творах поетів, ніж в трудах філософів" (Descartes, 1996, AT X: 217).

Аналізуючи у раннього Декарта ключові форми прояви домінування мистецтва перед наукою, важко оминати увагою його оригінальну типологію наук, де їх третій клас характеризується як ліберальні науки, споріднені з вільними мистецтвами. Ще один прояв специфіки світоглядної позиції молодого Декарта з орієнтацією на мистецтво є інший епізод означеної вище типології наук, де науки другого класу передбачають звертання до свого власного емпіричного досвіду. Їх мислитель називає експериментальними (Descartes, 1996, AX: 212).

До числа інших варіантів оприявлення специфіки світосприйняття раннього мислителя як укоріненого в мистецтві, котрі недооцінюються нині, незаперечно належить ідея меж людського мислення. До числа їх форм варто віднести неодноразову згадку про чудо як компонент нової картини світу, несумісної з науковим світоглядом та бачення Декартом свободи людини як її атрибутивної риси. Подальше осмислення цих положень та їх варіацій тут унеможлиблюються обмеженням обсягом статті.

Наукова новизна

Здійснений аналіз дозволяє виявити витоки базової настанови філософування Декарта. Її важливість проявляється в ході експлікації мотивів актуалізації антропології, що засвідчується укоріненістю цих ідей в започаткованій Коперником науковою революції Нового часу. Передумовою досягнення автентичності здійсненого Декартом радикального перевороту є увага до парадигмальної значущості мистецтва, найбільш повно оприявлена в тексті його "ранніх записів". Обґрунтовано, що базовий характер досвіду мистецтва для нього проявляється в ході осмислення можливостей науки, усвідомлення конститутивного характеру людської присутності в ході розбудови наукової картини світу та виокремлення ума і волі як основних компонентів людської природи.

Висновки

У ході аналізу автором статті декартознавчої літератури окреслена тенденція виходу за межі усталених уявлень щодо простоти його позиції, одним з проявів якої є посилення уваги до антропології. Основні мотиви її розгортання укорінені в науковій революції Нового часу та є формою завершення започаткованого Коперником радикального світоглядного перевороту. Йдеться про бачення людини як однієї зі складових світобудови, звертання до неї в ході шукань вихідного пункту та вирішальної інстанції в процесі розбудови

АНТРОПОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

світу, а також прагнення мислителя розбудувати власне етичне вчення на базі осмислення людської природи. В ході осмислення "ранніх записів" зосереджується увага на тлумаченні Декартом мистецтва як основної форми оприявлення істини, котра уможливило найбільш адекватне осягнення людської природи. Означені тут ідеї є підґрунтям подальшої творчості мислителя, які сьогодні відкривають нові перспективи в розумінні антропологічного підґрунтя більш пізніх творів.

REFERENCES

- Antoine-Mahut, D., & Gaukroger, S. (Eds.). (2016). *Descartes' "Treatise on Man" and its reception* (Vol. 43). Dordrecht: Springer. (in English)
- Beysade, M. (1993). The cogito: Privileged truth or exemplary truth? In S. Voss (Ed.), *Essays on the philosophy and science of Rene Descartes* (pp. 31-38). Oxford: Oxford University Press. doi: 10.1093/acprof:oso/9780195075519.003.0003 (in English)
- Brissey, P. (2015). Reflections on Descartes' Vocation as an early theory of happiness. *Journal of Early Modern Studies*, 4(2), 69-91. (in English)
- Clarke, D. M. (2006). *Descartes: A biography*. Cambridge: Cambridge University Press. doi: 10.1017/CBO9780511498077 (in English)
- Descartes, R. (1996). *Oeuvres completes* (Vol. 1-11). Paris: C. Adam et P. Tannery. (in French)
- Faye, E. (2016). Descartes, the humanists, and the perfection of the human being. In C. Muratori, & G. Paganini (Eds.), *Early Modern Philosophers and the Renaissance Legacy* (pp. 155-167). Cham: Springer. doi: 10.1007/978-3-319-32604-7_9 (in English)
- Gaukroger, S. (1995). *Descartes: An intellectual biography*. United States: Clarendon Press; Oxford: Oxford University Press. (in English)
- Khmil, V., & Malivskiy, A. (2018). The problem of forms of completing the Copernicus revolution in modern Cartesian science. *Philosophy and Cosmology*, 21, 131-139. (in English)
- Malivskiy, A. M. (2016). The demand for a new concept of anthropology in the early modern age: The doctrine of Hume. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 10, 121-130. doi: 10.15802/ampr.v0i10.87391 (in English)
- Malivskiy, A. M. (2017). Anthropological project as a basis of cartesian ethics. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 11, 117-126. doi: 10.15802/ampr.v0i11.105495 (in Ukrainian)
- Marion, J.-L. (1999). *Cartesian questions: Method and metaphysics*. Chicago: University of Chicago Press. (in English)
- Rodis-Lewis, G. (1992). Descartes' life and the development of his philosophy. In J. Cottingham (Ed.), *The Cambridge Companion to Descartes* (pp. 21-57). Cambridge: Cambridge University Press. doi: 10.1017/CCOL0521366232.002 (in English)
- Wienand, I. (2006). Descartes' morals. *South African Journal of Philosophy*, 25(2), 177-188. doi: 10.4314/sajpem.v25i2.31444 (in English)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Descartes' "Treatise on Man" and its Reception / Eds. by D. Antoine-Mahut, S. Gaukroger. – Dordrecht : Springer, 2016. – Vol. 43. – 304 p.
- Beysade, M. The Cogito: Privileged Truth or Exemplary Truth? / M. Beysade // Essays on the Philosophy and Science of Rene Descartes / Ed. by S. Voss. – Oxford, 1993. – P. 31–38. doi: 10.1093/acprof:oso/9780195075519.003.0003
- Brissey, P. Reflections on Descartes' Vocation as an Early Theory of Happiness / P. Brissey // Journal of Early Modern Studies. – 2015. – Vol. 4, Iss. 2. – P. 69–91.
- Clarke, D. M. Descartes: A Biography / D. M. Clarke. – Cambridge : Cambridge University Press, 2006. – 520 p. doi: 10.1017/CBO9780511498077
- Descartes, R. Oeuvres Complètes : In 11 Vol. / R. Descartes. – Paris : Ch. Adam et P. Tannery, 1996. – 499 p.
- Faye, E. Descartes, the Humanists, and the Perfection of the Human Being / E. Faye // Early Modern Philosophers and the Renaissance Legacy / Eds. by C. Muratori, G. Paganini. – Cham, 2016. – Vol. 220. – P. 155–167. doi: 10.1007/978-3-319-32604-7_9

АНТРОПОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

- Gaukroger, S. *Descartes: An Intellectual Biography* / S. Gaukroger. – United States : Clarendon Press ; Oxford : Oxford University Press, 1995. – 520 p.
- Khmil, V. The Problem of Forms of Completing the Copernicus Revolution in Modern Cartesian Science / V. Khmil, A. Malivskiy // *Philosophy and Cosmology*. – 2018. – Vol. 21. – P. 131–139.
- Malivskiy, A. M. The Demand for a New Concept of Anthropology in the Early Modern Age: The Doctrine of Hume / A. M. Malivskiy // *Антропологічні виміри філософських досліджень*. – 2016. – Вип. 10. – С. 121–130. doi 10.15802/ampr.v0i10.87391
- Малівський, А. М. Антропологічний проект як підґрунтя картезіанської етики / А. М. Малівський // *Антропологічні виміри філософських досліджень*. – 2017. – Вип. 11. – С. 117–126. doi: 10.15802/ampr.v0i11.105495
- Marion, J.-L. *Cartesian Question: Method and Metaphysics* / J.-L. Marion. – Chicago : University of Chicago Press, 1999. – 215 p.
- Rodis-Lewis, G. *Descartes' Life and the Development of His Philosophy* / G. Rodis-Lewis // *The Cambridge Companion to Descartes* / Ed. by J. Cottingham. – Cambridge : Cambridge University Press, 1992. – P. 21–57. doi: 10.1017/CCOL0521366232.002
- Wienand, I. *Descartes' Morals* / I. Wienand // *South African Journal of Philosophy*, 2006. – Vol. 25, Iss. 2. – P. 177–188. doi: 10.4314/sajpem.v25i2.31444

A. M. MALIVSKIY^{1*}

^{1*}Dnipropetrovsk National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan (Dnipro, Ukraine), e-mail telepat-57@ukr.net, ORCID 0000-0002-6923-5145

DESCARTES ABOUT ANTHROPOLOGICAL GROUNDS OF PHILOSOPHY IN THE "EARLY WRITINGS"

Purpose of this work is to find the key to understanding the paradox of Descartes' way of philosophizing during the recourse to the text of "early writings". Realization of the set purpose involves the consistent solving of such tasks: by referring to the research literature, to outline the forms of transition to modern methodology; to explicate the main reasons for philosophy anthropologization by Descartes; to analyze the role of art as the main form of expressing Descartes' worldview in the "early writings". **Theoretical basis.** Studies by Descartes experts and the phenomenological tradition. **Originality.** The analysis of the "early writings" allows to determine the origins of the main doctrine of Descartes' philosophizing. Its role is manifested in the course of clarifying the main motives of the anthropological approach of the French philosopher. That entails their rootedness in the Copernican-based scientific revolution of the New Age. A prerequisite for the authentic comprehension of the radical change carried out by Descartes is the attention to the paradigmatic significance of art, which is most fully asserted in the "early writings". It is substantiated that the appeal of young Descartes to the experience of art influences his understanding of science, as well as the awareness of human presence in the development of the scientific picture of the world and the distinction of the main components of human nature – mind and will. **Conclusions.** During the analysis of the contemporary literature devoted to Descartes, there is outlined the tendency to go beyond the notions of naivety and simplicity of his position, one of the manifestations of which is the increased attention to anthropology. The main motives for its actualization are rooted in the scientific revolution of the New Age, which are the form of completion of the radical worldview change initiated by Copernicus. It is about the vision of man as the main component of the universe, attention thereto in the search for the source point and the decisive authority for the world development, reflection of the thinker's desire to build his own ethical doctrine based on human nature. While comprehending the "early writings", the author focuses on the interpretation by young Descartes of art as a form of expression of truth, which enables the authentic comprehension of human nature. These ideas became the basis for the further work of the thinker, and today they open up new perspectives of exploring the anthropological foundation for later works.

Keywords: Descartes; anthropology; science; art; physics; human nature; mind; will

A. H. МАЛИВСКИЙ^{1*}

^{1*}Днепропетровский национальный университет железнодорожного транспорта имени академика В. Лазаряна (Днепро, Украина), эл. почта telepat-57@ukr.net, ORCID 0000-0002-6923-5145

АНТРОПОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

ДЕКАРТ ОБ АНТРОПОЛОГИЧЕСКОМ ОСНОВАНИИ ФИЛОСОФСТВОВАНИЯ В "РАННИХ ЗАПИСЯХ"

Цель – найти ключ к пониманию парадоксальности способа философствования Декарта в ходе обращения к тексту "ранних записей". Реализация указанной цели предусматривает последовательное решение следующих задач: определить особенности современной методологии в исследовательской литературе; эксплицировать основные мотивы антропологизации философствования у Декарта; проанализировать особенности мировоззрения Декарта в "ранних записях", формой проявления которых является истолкование искусства как основной формы обнаружения истины. **Теоретический базис.** Исследования декартоведов и феноменологическая традиция. **Научная новизна.** Осуществленный анализ текста "ранних записей" позволяет прояснить истоки базовой установки философствования Декарта. Ее фундаментальная роль обнаруживается в ходе экспликации основных мотивов актуализации антропологии. Речь идет об ее укорененности в научной революции Нового времени. Предпосылкой постижения аутентичности совершенного Декартом радикального переворота является внимание к парадигмальной значимости искусства, которая наиболее полно обнаруживается в тексте его "ранних записей". Обосновано, что обращение молодого Декарта к опыту искусства влияет на его понимание науки, а также осознание человеческого присутствия в развитии научной картины мира и выделение основных компонентов человеческой природы – ума и воли. **Выводы.** В ходе анализа современной литературы обрисована тенденция выхода за пределы устоявшихся представлений о наивности и простоте позиции Декарта, одним из проявлений которой является усиление внимания к антропологии. Основные мотивы его актуализации укоренены в научной революции Нового времени и являются формой завершения начатого Коперником радикального переворота. Речь идет о понимании человека как одного из компонентов мироздания, обращение к нему в ходе поисков исходного пункта и решающей инстанции в процессе развития мира, стремление мыслителя построить собственное этическое учение на базе осмысления человеческой природы. В ходе осмысления "ранних записей" автор сосредотачивает внимание на истолковании Декартом искусства как основной формы обнаружения истины, в том числе и аутентичное постижение человеческой природы. Обозначенные здесь идеи являются основой дальнейшего творчества мыслителя, которые сегодня открывают новые перспективы в более поздних произведениях.

Ключевые слова: Декарт; антропология; наука; искусство; физика; природа человека; ум; воля

Надійшла до редколегії: 09.01.2018

Прийнята до друку: 21.11.2018